

2022.177

Archeologienota

Brugge Koning Albert I-laan 8

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

15-12-2022

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen in de Koning Albert I-laan 8 te Sint-Michiels (deelgemeente van Brugge, provincie West-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied, waarbij de oppervlakte van de bodemingrepen meer dan 5000m² beslaat, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is ca. 9930m² groot en heeft een onregelmatige, noord-zuid georiënteerde vorm. Het maakt deel uit van het Psychiatrisch Ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw, een groot complex met verschillende gebouwen en groenzones ten zuidwesten van de stadsomwalling van en de stadsring rond Brugge. Het zuidelijke deel van het plangebied wordt ingenomen door een vrijstaand gebouw met errond gras en wandelpaden, het noordelijke deel is met gras en bomen begroeid en wordt eveneens doorkruist door enkele wandelpaden. In het gebouw is een therapiecentrum gevestigd.

Het plangebied was steeds gelegen in een landelijke omgeving tussen de kernen van Sint-Michiels en Sint-Andries in het zuiden en de stad Brugge in het noorden, het is pas sinds de 19de-20ste eeuw dat de regio meer bebouwd raakte. De omgeving van het plangebied wordt reeds weergegeven op de Heraldische kaart van het Brugse Vrije, opgemaakt door Pieter Pourbus in 1561-1571 en gekopieerd door Pieter Claeissens in 1601. Het terrein is te situeren in een landelijke zone ten zuiden van de stad Brugge, er wordt geen bebouwing aangeduid op het terrein en in de directe omgeving. Wel wordt een waterloop aangeduid, vermoedelijk is dit de ondertussen verdwenen Boterbeek. De straat ten oosten van het terrein is de huidige Rijselstraat, een oude zuidelijke invalsweg naar Brugge. De Ferrariskaart uit ca. 1777 toont een gelijkaardige situatie, het plangebied bevindt zich ter hoogte van onbebouwde landbouwgronden op enige afstand van de Rijselstraat en wordt doorsneden door een waterloop. Eenzelfde beeld wordt afgebeeld op de kaarten van midden 19de eeuw (Atlas der Buurtwegen, Poppkaart, Vandermaelenkaart). De Boterbeek verloopt met een hoekig patroon van west naar oost doorheen het plangebied; dit hoekig verloop duidt er mogelijk op dat dit geen natuurlijke loop is, maar kunstmatig werd aangelegd en als perceelsgracht fungeerde. Op de topografische kaarten van 1861 en 1884 duidt de rode inkleuring er mogelijk op dat het terrein op dat moment was ingericht als stadstuinjes. In 1906 startten de werkzaamheden voor de bouw van het ziekenhuis langs de Rijselstraat. In de loop van de 20ste eeuw zal dit ziekenhuis stelselmatig uitgebreid worden naar het westen en wordt ook het plangebied opgenomen binnen het complex. Zoals te zien op de topografische kaart van 1932-1947 is het terrein dan echter nog steeds onbebouwd, het ziekenhuis bevindt zich verder naar het oosten. Het terrein wordt doorsneden door de Boterbeek, maar deze lijkt deels verlegd te zijn naar het zuiden. Op de topografische kaart van 1951 wordt de beek niet meer weergegeven. Op de luchtfoto van 1971 is het gebouw in het zuidelijke deel van het terrein te zien. Het noordelijke deel van het plangebied is op dat moment nog in gebruik als weide, de Boterbeek is niet meer te herkennen. Op de luchtfoto van 1979-1990 is de situatie gelijkaardig aan die van 1971, wel is er iets meer begroeiing aanwezig rond het gebouw. Op de luchtfoto van 2000-2003 is het weiland in het noorden verdwenen en vervangen door een parkgebied met gras, bomen en wandelpaden en is de huidige invulling van het terrein aanwezig. Het gebouwcomplex van het ziekenhuis is op dat moment uitgebreid tot ten westen van het plangebied.

Op het digitale hoogtemodel is te zien dat het plangebied zich situeert op een overgangszone van een hogere rug in het westen naar lagere gronden in het oosten. De stad Brugge bevindt zich op de grens van de kustvlakte en de zandstreek. De stad ontwikkelde zich op drie zandruggen aan de Reie, de rivier die als hoofdader de stad doorkruiste van zuid naar noord. Net voor het Minnewater komen de Kerkebeek en de Reie samen. In de Reie vloeiden nog de secundaire waterloopjes Boterbeek, Vuldersreitje en misschien ook de Lane. De Boterbeek stroomde doorheen het plangebied (maar is op heden ingebuisd (of gesupprimeerd?). Het detail van het hoogtemodel toont een geaccidenteerd maaiveld ter hoogte van het plangebied, als gevolg van de inrichting van het terrein als onderdeel van de zorginstelling. De maaiveldwaarden variëren van +6,60m tot +7m TAW. De omringende percelen zijn iets hoger gelegen. Gezien de ligging in sterk verstedelijkt gebied wordt de omgeving van het plangebied op de bodemkaart niet nader gekarteerd dan 'bebouwde zone'. De gebieden ten zuiden van Brugge behoren tot de zandstreek, ter hoogte van het plangebied kan dan ook een eerder droge zandgrond verwacht worden, met mogelijk iets nattere en meer kleiige gronden ter hoogte van de voormalige Boterbeek.

In de voormalige landelijke omgeving rond het plangebied zijn amper archeologische sites gekend. Door het sterk bebouwde karakter van de zuidelijke rand rond Brugge is er amper vrije ruimte over, waardoor enerzijds de kans op bewaring van onverstoorde sites klein is, en er anderzijds weinig locaties beschikbaar zijn/in aanmerking komen voor archeologisch onderzoek. De enige gekende relevante site in de nabijheid bevindt zich ca. 200m ten zuidwesten van het plangebied, maar is bijzonder waardevol. Enerzijds kon aangetoond worden dat één of meerdere groepjes mesolithische jagersverzamelaars een korte periode verbleven op het terrein. Het enige wat ze achterlieten was debitageafval, afkomstig van de productie van vuurstenen artefacten en indicatoren van haarden. Deze mesolithische site is uniek in Brugge en de ruime omgeving. Anderzijds werd een compleet 10de-eeuws woonerf met landbouwareaal aangesneden, langs een aarden weg richting Brugge, die slechts één generatie is bewoond. Een generatie lang heeft een familie de arme zandgronden geëxploiteerd, tot ze noodgedwongen moesten vertrekken doordat het droge zand in beweging geraakte en alles bedekte met een dikke laag stuifzand. Daardoor is deze unieke site, op de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen, zeer uniform en goed bewaard. Op ruime afstand (>1km) ten noordwesten van het plangebied zijn enkele bronstijd grafheuvels geattesteerd (CAI Locaties 76924 , 152794, 152798), maar ook een grafveldje met 7 crematies uit de Romeinse tijd, een gebouwplattegrond uit die periode en een vroegmiddeleeuwse waterput.

Louter op basis van de landschappelijke ligging (op droge zandgronden langsheen een waterloop) en de archeologische achtergrond (meerperiodesite aangetroffen op korte afstand ten zuidwesten) kan aan het plangebied een eerder hoge archeologische verwachting worden toegekend. Echter, deze verwachting houdt geen rekening met de ontwikkeling van het terrein in de 20ste eeuw. In het kader van de uitbreiding van het psychiatrisch ziekenhuis werd de Boterbeek op het terrein verlegd en nadien ingebuisd of gesupprimeerd en werd door voormalige landbouwgrond bebouwd in het zuiden en omgevormd tot parkzone in het noorden. Deze aanpassingen van het eertijds landelijke karakter van het terrein gingen ongetwijfeld gepaard met een grootschalige bodemimpact, wat onder meer is af te leiden in het schommelingen van het huidige maaiveldniveau. Hierdoor is de kans reëel dat eventueel aanwezige archeologische sites minstens ten dele zijn vernield. De archeologische verwachting dient hierdoor bijgesteld te worden naar eerder laag.

In het noordelijke deel van het plangebied wordt een nieuw therapiecentrum opgericht, waarna bij voltooiing het bestaande therapiecentrum in het zuidelijke deel van het terrein zal afgebroken worden. Voorafgaand de nieuwbouw worden enkele bomen in het noordelijke deel van het terrein gerooid en worden de wandelpaden opgebroken. Het nieuwe gebouw heeft een rechthoekige vorm met afmetingen 53,74m bij 37,14m (1995,90m²). Niet deze volledige oppervlakte wordt bebouwd, in het oostelijke deel wordt een zone als binnentuin ingericht. Het gebouw wordt niet onderkelderd, wel zijn er plaatselijk iets diepere uitgravingen voor een liftput en een technische ruimte waar de nutsleidingen het gebouw binnenkomen. Algemeen kan uitgegaan van een bodemverstoring van 60 à 80cm ter hoogte van het gebouw, met plaatselijk diepere ingrepen voor de liftput en de technische ruimte. Rond het gebouw zullen plaatselijk ook enkele diepere bodemingrepen zijn voor de nutsvoorzieningen. De bodemingrepen buiten de zone van het nieuwe gebouw zullen zich voor het overige beperken tot de reeds bestaande verstoring ontstaan door de bouw van het huidige gebouw en de aanleg van de paden.

De initiële hogere archeologische verwachting van het plangebied dient door de omvorming van de landbouwgrond naar een bebouwd en als park ingericht terrein bijgesteld te worden naar eerder laag. Op basis van het bureauonderzoek alleen kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken hebben een bodemimpact van 60 à 80cm diep op ca. 2000m² van het terrein, met plaatselijk diepere ingrepen voor de nutsvoorzieningen, de liftput en de technische ruimte. De andere bodemingrepen zijn oppervlakkig en/of situeren zich ter hoogte van de bestaande bebouwing. Verder vooronderzoek van deze eerdere kleine oppervlakte, op een reeds bebouwd en verhard terrein waardoor de archeologische verwachting beperkt is, wordt niet opportuun geacht – ook al is er een kleine kans dat er een (grotendeels reeds verstoorde) archeologische site aanwezig is op het terrein. Verder vooronderzoek van dergelijke kleine zone op een terrein met een lage verwachting zal niet leiden tot relevante kenniswinst, het zal integendeel meer vragen oproepen dan beantwoorden, en wordt bijgevolg niet geadviseerd in het kader van de geplande werken.

Er dient dus geen programma van maatregelen voor verder archeologisch vooronderzoek opgesteld te worden. Wel wordt gewezen op de wettelijke verplichting om bij aantreffen van archeologisch sporen/vondsten tijdens werken, dit te melden aan Onroerend Erfgoed¹.

¹ Zie artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 5.1. van het Onroerenderfgoedbesluit.